

ČESKÁ ASTRONOMICKÁ SPOLEČNOST

sekretariát: Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Boční II / 1401, 141 31 Praha 4, tel. 267 103 040, cas@astro.cz

Tiskové prohlášení České astronomické společnosti číslo 123 ze 4. 11. 2008

Česká astronomická společnost udělila Nušlovu cenu 2008

Česká astronomická společnost ocenila Nušlovou cenou za rok 2008 Dr. Ivana Hubeného z National Optical Astronomy Observatory a Arizonské univerzity (Tucson, Arizona, USA). Slavnostní předání ceny proběhne v rámci Týdne vědy a techniky Akademie věd ČR v budově Akademie věd v Praze 7. 11. 2008 v 17:00. Poté bude přednesena laureátská přednáška „Studium exoplanet: jeden z nejrychleji se rozvíjejících oborů moderní astrofyziky (za 13 let od pouhé detekce ke studiu jejich spekter a závěrům o fyzice, chemii, ale i meteorologii jejich atmosfér)“. Na předání ceny i na laureátskou přednášku má přístup odborná i široká veřejnost (zdarma).

Nušlova cena České astronomické společnosti je nejvyšší ocenění, které uděluje ČAS badatelům, kteří se svým celoživotním dílem obzvláště zasloužili o rozvoj astronomie. Je pojmenována po dlouholetém předsedovi ČAS Prof. Františku Nušlovi. Česká astronomická společnost obnovila její udělování po padesátileté přestávce v r. 1999. Prof. PhDr. František Nušl (3. 12. 1867 - 17. 9. 1951) byl v letech 1922 – 1947 předsedou tehdejší Československé astronomické společnosti. V letech 1924 – 1938 byl ředitelem státní hvězdárny.

Prof. RNDr. Ivan Hubený, CSc.

Ivan Hubený se narodil v r. 1948 v Praze. O astronomii se zajímal od školních let - od svých patnácti let docházel na Štefánikovu hvězdárnu a už v r. 1966 poprvé vystoupil v proslulém rozhlasovém pořadu Meteor. V témže roce maturoval na pražském Akademickém gymnáziu, načež studoval fyziku a astronomii na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze, kde absolvoval v r. 1971. Nastoupil pak jako vědecký aspirant do stelárního odd. Astronomického ústavu ČSAV v Ondřejově. V r. 1974 získal na UK v Praze akademický titul RNDr. a v r. 1977 obhájil v ČSAV kandidátskou disertační práci v astrofyzice.

Po obhajobě se stal vědeckým pracovníkem stelárního odd., kde spolupracoval zejména s Ing. J. Hekelou, Dr. L. Kohoutkem, Dr. P. Heinzelem, Dr. S. Křížem, Dr. P. Harmancem a Dr. S. Šteflem na teoretických problémech hvězdných atmosfér. Vyvinul přitom samostatně unikátní program pro modely hvězdných atmosfér a akrečních disků i analýzu jejich spekter, známý pod kódovým označením TLUSTY, který dlouhodobě zdokonaloval, takže patří stále mezi nejlepší široce užívané programy v tomto oboru na světě.

Vzhledem ke svým politickým postojům byl šikanován tehdejším vedením Astronomického ústavu ČSAV, což ho vedlo k rozhodnutí odejít i s rodinou za dramatických okolností do exilu v r. 1986. Získal ihned místo v prestižní americké vědecké instituci *Joint Institute for Laboratory Astrophysics* na Univerzitě v Coloradu v Boulderu a od r. 1988 na *High Altitude Observatory, National Center for Atmospheric Research* rovněž v Boulderu. Od r. 1990 do r. 2001 pracoval jako samostatný vědecký pracovník v *NASA Goddard Space Flight Center* v Greenbeltu, MD, kde se významně podílel na pozorování a zpracování údajů ze spektrografů GHRS a STIS Hubbleova

kosmického teleskopu. Od r. 2001 pracuje v Tucsonu v Arizoně jako vedoucí vědecký pracovník na *National Optical Astronomy Observatory* a také jako mimořádný profesor na *katedře astronomie Arizonské univerzity*.

Již ve svých prvních pracech publikovaných během zaměstnání v Ondřejově osvědčil mimořádnou erudici v teoretické astrofyzice a zručnost v programování rozsáhlých výpočtů syntetických spekter jak v optické tak ultrafialové oblasti spektra.

Během 15 let práce v Ondřejově publikoval celkem 45 původních vědeckých prací, většinou samostatně nebo jako první autor. Kvalita i kvantita jeho vědecké produkce odchodem do ciziny výrazně vzrostla, jak o tom svědčí dosud publikovaných 370 (!) prací, které získaly zatím téměř 5 800 (!) citací, s indexem $H = 39$ a počtem přes 15 citací na jednu publikovanou práci. To jsou scientometrické hodnoty, které řadí Dr. Hubeného s převahou na historické první místo mezi všemi českými astronomy, ať už působili či působí doma nebo v cizině.

Největšího ohlasu ve světové vědecké literatuře dosáhly Hubeného práce, týkající se modelů atmosfér a přenosu záření žhavých hvězd v tepelné nerovnováze, zahrnující údaje pro více než 10 milionů (!) spektrálních čar prvků od vodíku po železo a nikl. Tyto modely se postupně daří ověřovat v širokém spektrálním oboru od extrémní ultrafialové oblasti kolem 7 nm přes nejvýznamnější čáru vodíku Lyman-alfa (122 nm) až po blízké infračervené pásmo. Své modely však úspěšně rozšířil také pro chladnější hvězdy hlavní posloupnosti, dvojhvězdy s akrečními disky, novy, bílé trpaslíky, rentgenové dvojhvězdy s akrečními disky kolem černých děr a kvasary (mj. společné práce se svou dcerou Veronikou). V poslední době autor dokázal modelovat také atmosféry obřích extrasolárních planet a hnědých trpaslíků. Lze říci, že dnes již patří ke klasikům svého oboru.

Ivan Hubený přitom nikdy nezapomněl na svůj český původ. Publikoval v zahraničí práce s Prof. Miroslavem Plavcem, Prof. Petrem Harmancem a Dr. Jánem Budajem a jakmile to bylo možné po r. 1989, vrací se na semináře a delší přednáškové stáže zejména na svou Alma mater. Byl členem ČAS od r. 1966 do svého odchodu do exilu o 20 let později. V letech 1984-86 byl členem redakční rady mezinárodního časopisu *Bulletin of the Astronomical Institutes of Czechoslovakia*. Od r. 1977 je členem Mezinárodní astronomické unie (*IAU*), v níž v letech 1979-1985 a 1991-97 byl členem organizačního výboru 36. komise *IAU* a nyní od r. 2004 je členem organizačního výboru 29. komise *IAU*. Od r. 1987 je členem *Americké astronomické společnosti* a v r. 2003 byl zvolen čestným členem *Učené společnosti ČR*.

Z těchto důvodů je zřejmé, že udělení Nušlovy ceny ČAS Dr. Ivanu Hubenému je důstojným pokračováním tradice, nastoupené ČAS po obnovení Ceny právě před 10 lety.

Slavnostní předání Nušlovy ceny a laureátská přednáška proběhnou v pátek **7. 11. 2008 od 17:00** v budově Akademie věd na Národní třídě 3, Praha 1, místnost 206, 2. patro. Cenu předá předsedkyně České astronomické společnosti RNDr. Eva Marková, CSc. a čestný předseda České astronomické společnosti RNDr. Jiří Grygar, CSc.

Laureátská přednáška proběhne na téma:

Studium exoplanet: jeden z nejrychleji se rozvíjejících oborů moderní astrofyziky (za 13 let od pouhé detekce ke studiu jejich spekter a závěrům o fyzice, chemii, ale i meteorologii jejich atmosfér).

Předání ceny i přednáška jsou přístupné veřejnosti, zdarma.

Více o Nušlově ceně a jejích držitelích najdete na <http://www.astro.cz/cas/ceny/nuslova/>.

Pavel Suchan

tiskový tajemník České astronomické společnosti

Česká astronomická společnost (ČAS) vydává od května 1998 tisková prohlášení o aktuálních astronomických událostech a událostech s astronomií souvisejících. Počínaje tiskovým prohlášením č. 67 ze dne 23.10.2004 jsou některá tisková prohlášení vydávána jako společná s Astronomickým ústavem Akademie věd ČR, v.v.i.. Archiv tiskových prohlášení lze najít na Internetu na adrese <http://www.astro.cz/media/>. S technickými a organizačními záležitostmi ohledně tiskových prohlášení se obraťte na tiskového tajemníka ČAS Pavla Suchana na adrese Astronomický ústav AV ČR, v. v. i., Boční II/1401, 141 31 Praha 4, tel.: 267 103 040, fax: 272 769 023, e-mail: suchan@astro.cz.
